

self-education of physical qualities of pupils according to their future profession and development and implementation of individual programs of professional-applied physical training in the context of national-patriotic education.

Key words: physical education, physical perfection, pupil, physical qualities, national-patriotic education.

Стаття надійшла до редакції 13.09.2015 р.

Прийнято до друку 30.10.2015 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.

УДК 371.134

Є. Ю. Літовка, О. П. Літовка

**ПАТРІОТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПОЗИЦІЇ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЯК ЦІЛЬОВИЙ КОМПОНЕНТ
ПРОЦЕСУ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ У ПЕДАГОГІЧНОМУ
КОЛЕДЖІ**

Одним із головних завдань сучасного змісту педагогічної освіти є підготовка фахівця, здатного компетентно, відповідально і творчо здійснювати професійну діяльність, постійно прагнути до саморозвитку та самоосвіти, виступати активним суб'єктом діяльності зі сформованим почуттям патріотизму, свідомим прагненням прищеплювати учнівській молоді любов до Батьківщини і національних цінностей свого народу як підґрунтя його професійної позиції.

Професійна позиція вчителя розглядається зарубіжними та вітчизняними вченими, як: інтегральна характеристика особистості (К. Альбуханова-Славська, Л. Анциферова, А. Асмолов, Б. Братусь та ін.); спосіб трансформації особистісних цінностей в навколишнє комунікативне середовище (В. Слободчиков, А. Григор'єва та ін.); складова компетентності (А. Коршунов, А. Лебедев, В. Монтатов та ін.); рушійна сила суб'єктної активності особистості вчителя (А. Міщенко, В. Сластьонін, Є. Шиянов і ін.); система ставлень до професії, до учнів, до колег, до себе самого, як до учасника педагогічного процесу (С. Вершловський, А. Маркова, М. Боритко, А. Руденко, М. Сергєєв та ін.). Будь-які позиції людини вчені визначають через категорію «особистість», ґрунтуючись на таких її характеристиках, як активність, цілеспрямованість, мотиви, установки, погляди, інтереси і переконання (Б. Анан'єв, Л. Божович, С. Рубінштейн, С. Вершловський, Н. Гуца, Ю. Кулюткін, Г. Сухобська, Д. Узнадзе та ін.). Аналіз філософсько-соціологічних і психолого-педагогічних досліджень показав, що «позиція» як характеристика особистості є міждисциплінарним явищем,

що характеризує місце, яке людина займає в системі відносин і діяльності (В. Ядов, Є. Кузьмін, Е. Берн та ін.). Проблема позиції особистості, в цілому, і в різних аспектах її формування, зокрема, дозволяє зробити висновок про трансформацію позиції від світоглядного до професійного контексту через диференціацію аксіологічного потенціалу особистості; соціального запиту суспільства; переходу освітніх процесів в умови ринкових відносин, а також, – через саморозвиток як фундаментальну основу будь-якої професійної діяльності (В. Бакштановський, М. Єлютіна, В. Магун, Л. Бухліна, А. Маркова, М. Прохорова та ін.). Феномен професійної позиції особистості в педагогічному контексті («педагогічна позиція», «позиція викладача», «професійна позиція вчителя») виділяється як самостійна проблема в 90-ті роки ХХ століття (А. Гуторова, С. Нелюбов, Л. Сочень, Г. Семенова, Т. Пашкевич, О. Темченко та ін.). «Позиція» в контексті педагогічних досліджень визначається як система ставлень педагога до різних сторін професійної діяльності, що органічно поєднує в собі ціннісно-смыслову, когнітивно-діяльнісну і рефлексивну складові (І. Колеснікова, І. Мавріна, М. Целих та ін.).

Аналізуючи дефініцію «педагогічна позиція», ми з'ясували, що на сучасному етапі наукових досліджень вона визначається як «мотиваційно-ціннісне ставлення до всіх сторін педагогічної діяльності (особистісна позиція педагога)» [1, с. 80 – 84]; «розуміння педагогом своїх функцій» [2]; «орієнтація на особистісну модель взаємодії» [3]; «система ставлень особистості вчителя до професії, заснована на інформаційному полі» [4]. Позиція педагога ототожнюється з поняттям «позиція ненасильства» як провідною тенденцією гуманістичної освітньої парадигми [5, с. 3 – 8]. Крім того, існує уявлення про педагогічну позицію, як про ряд професійних позицій педагога, кожна з яких має опору на певну основу: опора на суб'єктний досвід учня [2]; опора на емоційно-моральне переживання [6, с. 267 – 269]; опора на навчальний діалог [7].

Таким чином, професійна позиція вчителя в педагогічному контексті розглядається як система ставлень педагога до світу, до педагогічної дійсності і до педагогічної діяльності, зокрема, що базується на інтелектуальному, діяльнісному, вольовому і емоційно-оцінному потенціалах особистості [8]. Ми поділяємо наукові погляди А. Маркової, яка під професійними позиціями розуміє стійкі системи ставлень учителя (до учня, до себе, до колег), що визначають його поведінку [9], і згодні з тим, що професійна позиція вчителя може розглядатися як система сформованих установок і орієнтацій, ставлень і оцінок внутрішнього досвіду, реальності і перспектив, а також домагань, які визначають характер дій і поведінки [10]. Однак, слід зазначити, що цінності, устремління, потреби особистості, які складають основу позиції особистості, в цілому, в єдності являють собою спрямованість особистості. На сучасному етапі суспільних перетворень в Україні

надзвичайної актуальності набуває національно-патріотична спрямованість особистості, її життєвої, суспільної і професійної позиції; особливо гостро постає проблема патріотичної спрямованості професійної позиції педагогів та майбутніх учителів як головних носіїв просвітницької функції в державі.

Проблема патріотичної спрямованості професійної позиції майбутнього вчителя сьогодні є малодослідженою і потребує більш детального вивчення. Відповідно, метою статті є дослідження феномену патріотичної спрямованості професійної позиції майбутнього вчителя; характеристика особливостей процесу фахової підготовки у педагогічному коледжі як підґрунтя формування патріотичної спрямованості педагогічної позиції студентів, що здійснює безпосередній вплив на розвиток їх життєвих поглядів, зміст майбутньої педагогічної діяльності.

Н сучасному етапі розвитку і становлення українського суспільства формування почуття патріотизму і національної свідомості є пріоритетними напрямками виховання дітей та молоді в національній системі освіти. Актуальність патріотичного та духовного виховання молодого покоління зумовлюється процесом формування в Україні громадянського суспільства, становлення єдиної нації. Патріотизм як нагальна потреба і для людей, і для держави, дозволить забезпечити формування особистості як громадянина своєї державі, повноцінного члена суспільства.

У науковій літературі термін: «патріотизм» (у пер. з грец. Partiotēs – земляк, співвітчизник) – суспільний моральний принцип діяльнісного ставлення до свого народу, що віддзеркалює національну гордість і любов до Вітчизни, громадянську відповідальність за її долю, а також – емоційне підпорядкування особистістю свого життя спільним національним інтересам і виявляється в готовності служити Батьківщині, захищати її від ворогів» [11, с. 633].

З іншого боку, у державних документах (Конституція України, Закон України «Про громадянство України») визначаються права і обов'язки громадян України. «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті» висвітлює один із пріоритетних напрямів розвитку освіти: національне і громадянське виховання, яке має здійснюватися упродовж усього процесу навчання дітей та молоді [12]. Зважаючи на це, на процес формування професійної позиції майбутніх учителів як носіїв національної свідомості, має впливати зміст фахової підготовки майбутніх фахівців у педагогічних навчальних закладах.

Фахова підготовка майбутнього вчителя являє собою процес, який не визначається часовими межами, оскільки особистості притаманне прагнення розвиватись професійно, культурно й інтелектуально; продовжувати удосконалюватись в самоосвіті і післяосвітній педагогічній діяльності; постійне бажання формувати нові професійні компетенції, що диктуються швидкозмінними освітніми вимогами.

Термін «підготовка» визначається у науковій літературі як процес навчання; формування необхідних знань для будь-чого; як запас знань,

отриманий будь-ким – як процес і результат навчання [13]. Відповідно до цього, фахову підготовку майбутнього вчителя у педагогічному коледжі слід розуміти як професійну підготовку, що ґрунтується на засадах фундаментальної освіти.

Збагачення змісту професійної позиції майбутнього вчителя патріотичною спрямованістю залежить від пошуку якісно нових підходів до організації процесу фахової підготовки у педагогічному навчальному закладі: від урахування швидкої трансформації суспільства і життя в інформаційний простір, де суб'єктні якості і мобільність; здатність швидко орієнтуватись у складних ситуаціях і творчість; неординарність і гнучкість мислення виступають на перший план; від актуалізації формування національної свідомості та патріотизму у громадян України. Відповідно, вчитель нової генерації має реалізовувати через свою професійну позицію такі важливі риси, як усвідомлення формування патріотизму у дітей як високої мети; висококваліфікованість; конкурентноспроможність; професіоналізм; відповідальність за результати своєї професійної діяльності; свідоме ставлення до майбутньої професійної діяльності; розвинені фахові компетентності як показники готовності людини до життя, професійної діяльності, постійного особистісного розвитку і зростання; прагнення до оновлення суспільства, державницького та економічного розвитку України.

Важливим аспектом змісту фахової підготовки майбутніх учителів у контексті розвитку патріотичної спрямованості їх професійної позиції має бути контекстне включення у зміст фахових навчальних дисциплін занять, що містять патріотичну тематику: організовуючи освітньо-виховну діяльність студентської молоді, важливим буде звернення до досвіду великих педагогів. Зокрема, особливої актуальності набуває концепція В. Сухомлинського. Неодноразово у своїх роботах педагог стверджував: «Ставлення до ідеї Батьківщини як до священного й найдорожчого облагороджує всі людські почуття, зближує, ріднить людей, очищає душі від усього, що принижує гідність» [14, с. 513]. У виховній роботі В. Сухомлинський вважав пріоритетним патріотичне виховання, формування громадянина, «підключення про громадянську лінію усього процесу виховання».

Не менш важливим аспектом формування патріотичної спрямованості професійної позиції майбутніх учителів у процесі фахової підготовки в педагогічному коледжі є трансформація змісту соціально-гуманітарної роботи в національно-патріотичне русло шляхом включення до планів виховної роботи заходів патріотичної тематики: «Україно, ти для мене – диво», «Природні дива України», «Українці: портрет нації», «Видатні діячі освіти України» та ін.

Підсумовуючи сказане, зауважимо, що формування патріотичної спрямованості професійної позиції майбутнього вчителя в багатьох аспектах залежить від єдності всіх сторін фахової підготовки у педагогічному коледжі; від різнобічного педагогічного впливу на

особистість; від національної самосвідомості майбутнього вчителя. Відповідно, фахова підготовка майбутніх учителів має будуватись не лише на основі створення необхідних змістових освітньо-виховних умов, але й має враховувати індивідуальні, вікові особливості студентської молоді, її здатність до прийняття патріотичних ідей, національних цінностей, прагнень до розбудови держави.

Перспективи подальшої роботи ми вбачаємо у дослідженні впливу на формування патріотичної спрямованості професійної позиції майбутнього вчителя таких сторін фахової підготовки у педагогічному коледжі, як наукова робота студентів, включення студентів у процес навчально-виробничої (педагогічної) практики.

Список використаної літератури

- 1. Темченко О. В.** Педагогические условия формирования профессиональной позиции учителя общеобразовательной школы: автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.04. «Теория и методика профессионального образования» / О. В. Темченко. – Харьков, 2010. – 24 с.
- 2. Громкова М. Т.** Психология и педагогика профессионального образования / М. Т. Громкова. – М. : Академия, 2000. – 568 с.
- 3. Сериков В. В.** Образование и личность: теория и практика проектирования образовательных систем / В. В. Сериков. – М. : Логос, 1999. – 271 с.
- 4. Ефимова С. В.** Формирование педагогической позиции у студентов физкультурных вузов: автореф. на соиск. уч. степени канд. пед. наук: 13.00.04. / С. В. Ефимова. – Смоленск, 2004. – 24 с.
- 5. Маралов В. Г.** Психология ненасильственного взаимодействия как предмет психологического исследования / В. Г. Маралов // Психология ненасильственного взаимодействия. – Череповец, 1999. – 246 с.
- 6. Ильин Е. Н.** Искусство обучения / Е. Н. Ильин // Педагогический поиск. – М., 1987. – 322 с.
- 7. Белова С. В.** Функции учебного диалога в усвоении старшеклассниками ценностно-содержательного гуманитарных предметов :автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. пед. наук :13.00.08. / С. В. Белова. – Волгоград, 1995. – 24 с.
- 8. Шиянов Е. Н.** Гуманизация профессионального становления педагога / Е. Н. Шиянов // Советская педагогика. – 1991. – № 9. –112 с.
- 9. Маркова А. К.** Психология труда учителя: книга для учителя / А. К. Маркова. – М. : Просвещение, 1993. – 190 с.
- 10. Вершловский С. Г.** Общее образование взрослых: стимулы и мотивы [Текст] : монография / С. Г. Вершловский. – М. : Педагогика, 1987. – 184 с.
- 11. Енциклопедія освіти** / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
- 12. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті.** – К. : Шкільний світ, 2001. – 24 с.
- 13. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю.** Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – 4-е изд. – М., 1997. – 1295 с.
- 14. Сухомлинський В. О.** Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори: В 5-ти. – К. : Рад. школа, 1997. – Т. 3. – 670 с.

Літовка Є. Ю., Літовка О. П. Патріотична спрямованість професійної позиції майбутнього вчителя як цільовий компонент процесу фахової підготовки у педагогічному коледжі

У статті розглядається патріотична спрямованість професійної позиції майбутнього вчителя як цільовий компонент фахової підготовки у педагогічному коледжі. Характеризуються категорії «професійна позиція», «педагогічна позиція» як система ціннісно-смыслових ставлень особистості вчителя до різних сторін педагогічного процесу і його учасників. Уточнюється зміст поняття: «патріотизм». Особлива увага приділяється опису особливостей патріотичної спрямованості як єдності особистісних якостей вчителя, що визначають усвідомлене розуміння цілей і завдань педагогічної діяльності, залежних від характеру домінуючого мотиву в системі професійної мотивації майбутнього вчителя. Підкреслюється важлива роль взаємозв'язку гуманістичного та інноваційного характеру патріотичної спрямованості і професійної позиції майбутнього вчителя, що формується на її основі.

Ключові слова: позиція, професійна позиція майбутнього вчителя, патріотична спрямованість професійної позиції майбутнього вчителя.

Литовка Е. П., Литовка О. П. Патриотическая направленность профессиональной позиции будущего учителя как целевой компонент процесса профессиональной подготовки в педагогическом колледже

В статье рассматривается патриотическая направленность профессиональной позиции будущего учителя как целевой компонент процесса профессиональной подготовки в педагогическом колледже. Характеризуются категории «профессиональная позиция», «педагогическая позиция» как система ценностно-смысловых отношений личности учителя к разным сторонам педагогического процесса и его участникам. Уточняется содержание понятия: «патриотизм». Особое внимание уделяется описанию особенностей патриотической направленности как единства личностных качеств учителя, определяющих осознанное понимание целей и задач педагогической деятельности и зависящих от характера доминирующего мотива в системе профессиональной мотивации будущего учителя. Подчеркивается важная роль взаимосвязи гуманистического и инновационного характера патриотической направленности и формирующейся на ее основе профессиональной позиции будущего учителя.

Ключевые слова: позиция, профессиональная позиция будущего учителя, патриотическая направленность профессиональной позиции будущего учителя.

Litovka E. Y., Litovka O. P. Patriotic orientation of the future teacher professional positions as the target component of professional training in pedagogical college

In the article the patriotic orientation of the future teacher professional positions as the target component of professional training in pedagogical college. Characterized by the category „professional position”, „teaching position” as a system of values and personality of the teacher of semantic relations to different sides of the pedagogical process and its participants. Clarifies the meaning of the concepts of „patriotism”. Particular attention is given to the description of features patriotic orientation as the unity of personal qualities of teachers defining a conscious understanding of the goals and objectives of the pedagogical activity and depending on the nature of the dominant motive in the professional motivation of the future teacher. The important role of the relationship and the innovative nature of humanistic pedagogical orientation and formed on its basis of the professional position of the future teacher.

The important role of the relationship humanistic and innovative character of patriotic orientation and professional future teacher positions formed on its basis is emphasizes. The phenomenon of patriotic education is analyzed in comparative characterization of native and domestic scientific understanding of this concept in our college; patriotic position is presented as an interdisciplinary phenomenon broad sense which is integrated into the professional direction of the teacher.

The features patriotic education as a responsible attitude to the future teachers pedagogical work.

Key words: position, future teachers' professional position, patriotic orientation of the future teachers' professional positions.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2015 р.

Прийнято до друку 30.10.2015 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.

УДК 811.161.2:351.858

Н. В. Мордовцева

**ВПЛИВ МОВИ НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ
СВІДОМОСТІ МОЛОДІ УКРАЇНИ**

Відродження і становлення нової України неможливе без пробудження національної свідомості українського народу, української молоді. Тому особливе занепокоєння сьогодні викликає брак у багатьох молодих людей усвідомлення себе як частини народу, співвіднесення своєї діяльності з інтересами нації. Зарадити справі може створення такої